

z různých postranních úmyslů a jak se jejich postavení může snadno stát nesnesitelným v důsledku změny geopolitické situace.

Marek Ďurčanský

Hana Kábová, Josef Vítězslav Šimák. Jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě

České Budějovice – Pelhřimov, Společnost pro kulturní dějiny – Nová tiskárna Pelhřimov 2013, 606 s., ISBN 978-80-904446-9-0

Monografie o životě a díle Pekařova spolužáka, souputníka a v mnoha ohledech také antipoda vzbuzuje mnohá očekávání. Vždyť Josef Vítězslav Šimák se elitářský chrám historie jako vědy, jež „nesestupuje do arény všedního života“ (jak si obor vymezil jeho učitel Jaroslav Goll), pokoušel usilovně otevřít snahou o popularizaci, o šíření poznatků mezi laiky i jinak, než formou standardní výuky. I z toho důvodu za sebou nezanechal příslovečné „velké dílo“.

Rozměry šestisetstránkového svazku poněkud klamou tělem, neboť podstatnou část knihy zabírá pečlivá a podrobná bibliografie (s. 311–452) a edice opomíjených, nicméně důležitých textů, jež mapují klíčové názory „pěstitele historické vlastivědy“ (oddíl *Šimákova historická vlastivěda v textech*, s. 478–554). Samotné gros práce tvoří tedy „pouze“ polovinu publikace (s. 5–287). Zde se Hana Kábová zabírá Šimákovým životem, vědeckou kariérou a především jeho pokusy o vymezení oboru historické vlastivědy a snahami o jeho etablování na univerzitní půdě.

Při pohledu na bibliografii, poznámkový aparát i obrazový doprovod nemůže čtenář zastříť obdiv k důslednosti i k objemu času, jež musely být k dohledání všech těch drobných časopiseckých a publicistických statí vynaloženy. V tomto směru se kniha bezesporu stane spolehlivým rozcestníkem pro všechny, kdo se budou chtít v Šimákově kariéře i publikační činnosti zorientovat. Tento dojem však poněkud opadne, jakmile se čtenář ponoří do vlastního textu.

Drží-li recenzent v ruce knihu, jako je tato, nemůže mu na mysli nevytanout otázka, zda výsledkem prvotního pramenného výzkumu musí být snaha o maximální míru reprodukce probádané materie. Vždyť k tomu, aby si autor byl vědom problematičnosti vztahu mezi tradičními prameny a jejich reprezentací, nemusí mít při konceptualizaci a tvorbě historiografického textu načtená kvanta knih o podnětech naratologické kritiky a noetických důsledcích lingvistického obratu. Historik ve většině případů (tedy nejedná-li se o edici) nemůže reprodukcí pramenů – ať už parafrází, či přímou citací – vnímat jako cíl své práce, neřkuli závazek. Historiografie je tvorba textů, jejichž obsahem by mělo být hledání odpovědí na otázky na základě různorodých informačních zdrojů (ve smyslu foucaultovského archivu a prodlužování dotazníku), nikoli sestavování knihy jako puzzle probádaných archiválií. To koneckonců vyčítali současníci už Zikmundu Winterovi – a tropili si z něj kvůli jeho způsobu práce šprýmy. Nebezpečí podlehnouti objemu a dikci v „archivu“ (a v tomto případě skutečně v archivu) obsažených informačních zdrojů je samozřejmě tradičním úskalím, jež překonává každý badatel. I recenzovaná kniha na mnoha místech pojednává právě o tom, jak se s tímto dilematem Šimák ne právě úspěšně potýkal. Při vši účtě k heuristickému

výkonu, který Hana Kábová v šimákovské monografii (původně doktorské disertační práci) prezentuje, je třeba připustit, že ani jí se toto úskalí nepodařilo zdárně překonat. V jistém smyslu tak podlehla objektu svého bádání. Spíš než monografii tedy drží čtenář v ruce nadstandardně objemnou archivní pomůcku s podrobným doprovodným textem.

Obligátní „natus est, vita et passio“ je zde s espirem poctivé archivářky zpracováno skutečně podrobně. Žánr biografie by se ovšem měl vyvarovat „whigovských“ rysů, což se zde ne vždy daří, i když se nejedná o „biografii velkého vědce“.¹ Především by se ale měl upínat ke kontextu a problémovému horizontu. To zde nechybí – autorka zasazuje Šimáka do sítě jak profesních, vnitrooborových, tak sociálních vztahů, zejména na horizontu maloměsta (především Turnov jako rodiště, domov i východisko Šimákových regionálních zájmů), ale zároveň zřetelně směřuje k problému historické vlastivědy, resp. regionalistiky, a otázce její pozice v rámci historiografie (oboru historické vlastivědy a otázkám metody v Šimákově optice je věnována VII. a VIII. kapitola, s. 235n, resp. 255n). Dlužno dodat, že Hana Kábová knihu pojala jako svého druhu plaidoyer za regionální bádání (s. 287). Výsledkem toho je přesvědčivý doklad, že prameny k dějinám regionu mohou badatele zcela naplňovat, ale také pohltnout.

V úvodní životopisné části je Šimák charakterizován poněkud jízlivými slovy Josefa Pekaře: „*vzorný v každém směru syn pana ředitele*“ (s. 14). Z životopisných pasáží se ovšem vedle obrazu vědce etabloujícího se v rámci oborových institucí vynořuje i portrét vnitřně bohatého a zároveň gracilního muže, kterému stabilní rodinné zázemí a síť přátel zakořeněných ve vlastenecké regionální spolkové činnosti poskytovaly pracovní výzvy i duševní oporu, ale jemuž ochota k angažmá na osvětových přednáškách a při veřejných příležitostech celostátního i místního významu zabírala nemalé množství času (srov. např. s. 174n, 247n). Jako oblíbený řečník s charakteristickou archaizující dikcí byl Šimák (po překonání skepse vůči vlastnímu rétorickému daru, srov. s. 252) zván k četným událostem, což ho ovšem odvádělo od soustředěnější práce. Následkem toho je jádro jeho díla uloženo v recenzích, zprávách regionálního významu, četných popularizačních knížkách, podílu na pramenných edicích a několika významnějších odborných titulech, k jejichž dokončení se mu nedostávalo sil ani času, a málokdy tak našel pochopení ze strany nakladatelů (srov. s. 200). Tak tomu bylo jak v případě sepisování populárně zaměřené *Kroniky československé* (srov. s. 138n), kdy jej přepracování dovedlo až k fyzickému a duševnímu kolapsu (s. 172), tak posléze i v případě Šimákova životního díla – dokončení Novotného svazku o středověké kolonizaci pro Laichterovy *České dějiny* (s. 196–206, dále 229). Právě zde ale čtenář přesycený životopisnými informacemi musí poněkud překvapeně hledět na těch několik povšechných řádek, jež jsou věnovány samotnému obsahu, a nikoli pouze okolnostem zpracování Šimákových knih (srov. s. 237–238). Tento moment, tedy rezignaci na interpretativní rovinu povahy a obsahu Šimákových děl, lze pokládat za výraznou slabinu celé publikace, stejně jako malé využití textů Šimákových přednášek a publicistických článků pro rekonstrukci jeho způsobů uvažování a hodnotového žebříčku. Ani v pasážích o popularizaci v rámci historické vlastivědy bohužel nezazní otázka, co má být vlastně popularizováno a do jaké míry jsou Šimákovy popularizační práce poplatné aktuálnímu či spíše již antikvovanému, v měšťanském historismu poslední třetiny 19. století zakotvenému pohledu na české dějiny.

¹ Srov. např. Daniel ŠPELDA, *Proměny historiografie vědy*, Praha 2009, s. 97–100, 166–183.

Hana Kábová bezesporu správně pojmenovala klíčové problémy Šimákovy životní a kariérní dráhy. Opakovaně zdůrazňuje deziluzi z oddalovaného kariérního postupu a naděje na definitivu, ať už to bylo sledování rychleji postupujících kolegů před Velkou válkou, či rozčarování z personálního stavu pražské české univerzity po roce 1918, kdy se ukázalo, že není naděje na získání stolice českých dějin a že se Šimák, z různých důvodů neochotný přijmout úvazek v Brně či Bratislavě, bude muset spokojit s oborem historické vlastivědy, aniž by o něj skutečně stál (s. 136–137). Po smrti Václava Novotného v roce 1932 pak už Šimák neměl dost energie, aby se stavěl do cesty o slovo se hlásícím mladším kolegům, mj. agilnímu Otakarovi Odložilíkovi, jenž se v soukromí netajil skepsí vůči úrovni Šimákových odborných prací (s. 157, 229). Poněkud opomenuty jsou zde konkurenční boje, které se odehrávaly v zákulisí různých komisí a v Akademii, jakkoli se mapování Šimákovy účasti v těchto institucích autorka věnuje pečlivě.

Z textu postupně vyplývá jak Šimákův vstřícný vztah ke vzdělávání dívek a žen (dlouhodobě působil např. na Vyšší dívčí škole v Praze nebo na turnovském gymnáziu), tak i rozsah jeho pedagogického působení, v němž se prezentoval jako pozorný, vstřícný a ochotný průvodce studentů, čímž si u mnohých vydobyl vděčnost a úctu, zejména během dvacátých let. Mezi jeho žáky patřili Marie L. Černá, Emanuela Nohejlová, Jindřich Šebánek, Otakar Dorazil, Ladislav Hosák, Karel Jeřábek, Zdeněk Kristen, Evžen Stein a mnozí další (srov. s. 151n). Navzdory přátelským vazbám však Šimák, i přes osobní náklonnost, kterou k němu studenti pociťovali, svým staromileckým, kulturním horizontem maloměsta rámovaným konzervatismem těžko mohl imponovat ambiciózním posluchačům, jako byl např. zmíněný Otakar Odložilík (s. 157).

Souhrnem by bylo možno říci, že Šimák v podání Hany Kábové vcelku nepřekvapivě kráčí v konzervativnější, na minuciózní ediční práci a heuristický fundament zaměřené linii domácí historiografie. Jakkoli se snažil promyšlet pojem, metody i společenskou funkci regionálního bádání (což Hana Kábová dobře dokládá v jedné z nejzajímavějších pasáží knihy, s. 239n), Šimák sám vědomě tíhl k detailu v duchu W. W. Tomka či Zikmunda Wintera, jako osobní memento vnímal badatelský osud Jana Emlera (s. 200), duševně souzněl i s J. L. Píčem, Čeňkem Zibrtem, Janem Peiskerem a svým způsobem (v tiché žárlivosti na Pekařovu a Šustovu kariéru) i s Václavem Novotným (srov. s. 215, 256n). Jakoby jádro Šimákovy osobnosti leželo v jeho vlastním hodnocení badatelských předností Josefa Pekaře (s. 244), v němž sám sebe (v duchu tradovaného rozlišování badatelských typů „zedníků“ a „fasádníků“) vnímá jako heuristika, jemuž není dopřán syntetický dar. Tak jej ostatně, se zřetelnou ironií při líčení Šimákových sklonů k podléhání vnějškovému historismu, vykreslil ve svých pamětech i Josef Šusta (s. 257). Pro celkový charakter recenzované knihy je příznačné, že se Hana Kábová omezila na reprodukci zmíněných pasáží, aniž by se pokusila hodnocení generačních Šimákových soupeřníků jakkoli zpochybnit. Totéž ostatně platí i pro smířlivější charakteristiky z pera Františka Kutnara (s. 253) či Julia Heidenreicha (s. 270–271).

V knize se samozřejmě najdou tematicky inspirativní pasáže, podněcující k dalším úvahám. Například Gollova argumentace, s níž se před Velkou válkou bránil svolání sjezdu historiků, by stála za samostatný rozbor (s. 67). Podrobnější rozpracování by si zasloužila konkurenční Volkskunde na německé části univerzity (s. 260–261), jejíž existence i životaschopnost díky opoře v krajinských spolcích v podstatě zavdala podnět ke zřízení Šimákovy profesury. Totéž platí i pro komparaci výhledů formující se historické vlastivědy (původně

geografie) a nově se rozvíjejícího etnografického bádání v Bratislavě (K. Chotek, V. Pražák, P. G. Bogatyrev) a v Praze (D. Stránská), tedy oboru, jenž byl v mnoha ohledech historické vlastivědě konkurentem. Vyličené obtíže spolupráce univerzitních odborníků s laickými badateli a sběrateli a Šimákovo skepické hodnocení výsledků sjezdu regionálních pracovníků roku 1934 (s. 282) dobře vyjevuje rozpor mezi teoretickými deklaracemi významu historické vlastivědy a regionální práce a faktickým stavem praxe a dialogu s laiky, spisovateli a amatérskými historiky. Je škoda, že ani zde se Hana Kábová neodhodlala k hlubšímu rozpracování tématu, jež je pro porozumění Šimákovu osudu i profesnímu postavení dle recenzentova názoru klíčové.

Za pozornost bezesporu stojí i poznámka o tom, že se poměrně nedávno, zřejmě někdy v závěru 80. let, z Šimákovy pozůstalosti uložené v Ústavu československých a světových dějin FF UK ztratil jeho rozsáhlý, k tisku připravený materiál listáře k české historiografii doby Balbinovy, Dobnerovy a Pelcloy a další objemné ediční počiny a také podklady k přednáškám k české historiografii 16. století (s. 236). I archiválie mají své osudy...

Snad lze tento průřez uzavřít v tom smyslu, že monografie Hany Kábové má nesporně materiálové výsosti, nelze však pominout její slabiny, jako je opakování tematicky shodných pasáží, přejímání řeči pramenů a malý důraz na vzájemnou provázanost heuristické a interpretativní složky díla. Takto bibliograficky spolehlivý text i za ním stojící objem archivní práce by si býval zasloužil po stylistické a koncepční stránce poněkud propracovanější výsledek.

Milan Ducháček

Lee Benson – Ira Richard Harkavy – John L. Puckett, Dewey's dream: universities and democracies in an age of education reform: civil society, public schools, and democratic citizenship

Philadelphia, Temple University Press 2007, 149 s., ISBN 978-1-59213-593-6

Jakou roli by měly hrát univerzity ve společnosti? Trojice pedagogů z Pensylvánské univerzity ve Filadelfii odpovídá na tuto starou otázku knihou o myšlenkovém dědictví Johna Deweyho a o svém vlastním pokusu uvést jej do praxe. Odpověď formulují dosti jednoznačně: univerzity by měly být angažované. Nejdříve ve svém bezprostředním okolí, a poté globálně.

Hned v úvodu knihy zmiňují, že čtenář nemá čekat tradiční akademickou publikaci. Jde zčásti o historickou studii, zčásti – jak uvádí – o demokratický manifest, který má pomoci Americe na cestě k opravdové „participativní demokracii“. Klíčovou roli v tom má mít spolupráce univerzit a „komunitních škol“, které jako místa občanské participace rozeznal právě Dewey už na počátku 20. století. Nicméně nikdy své myšlenky do důsledků nevyzkoušel v praxi. Autoři publikace se o to již několik desetiletí pokoušejí, a proto se rozhodli o své zkušenosti podělit.

První část knihy je kritickou studií o vývoji, sociálním kontextu i o nedotaženostech pedagogického myšlení Johna Deweyho. Začíná jej sledovat v jeho prvním univerzitním působišti (1884–1894), provinčním Ann Arbor ve státě Michigan, kde filozoficky začínal jako člověk odkojený hegelianským myšlením, ale v již v roce 1888 vydal knihu *Etika*